

olan ikinci bölüm ise ortasında kayadan oyulmuş iki adet kolonumsu destek bırakılarak tamamen kaya içine oyulmuş bir mekândır. Halen dört açıklığından üçünün önü kısmen örülmüş olup bir açıklıkla ikinci kısmın girişine demir parmaklıklı bir kapı takılarak belediye deposu halinde kullanılmaktadır. Bugün kervansarayın önünde bulunan boş alanın bir bölümünde, muhtemelen İbrâhim Paşa'nın inşaat sırasında yolladığı hükümlerden birinde yapılmasını istediği "İstanbul hanlarına benzer yirmi otuz odalı bir han" inşa edilmiş olmalıdır.

Külliye de tezyinata en çok camide ve medrese baş odasında rastlanmaktadır. Süsleme unsuru olarak kalem işi ve taş başta olmak üzere ahşap, vitray, alçı ve çok az sayıda çini kullanılmıştır. Motifler Lâle Devri'ne has natüralist üslûpta çiçek, kıvrık sap ve yaprak düzenlemelerinden oluşur. En yoğun bezeme türü olan kalem işine caminin harem ve son cemaat yeriyile şadırvan ve medrese baş odasında rastlanmaktadır. Caminin ve medrese baş odasının kapı ve pencere kapakları ile şadırvan örtüsü saçığında fazla dekoratif olmayan ahşap bezeme, caminin alt sıra pencereleri dışında bütün pencerelerinde ve baş odanın tepe pencerelerinde ise vitray kullanılmıştır.

Nevşehirli Damad İbrâhim Paşa Külliyesi, genel hatlarıyla klasik Osmanlı mimarisinin bir devamı olarak görülmele birlikte külliyenin camii barok mimari özellikleri hatırlatan bazı yenilikler sergilemektedir. Bu yeni yaklaşımlar, Osmanlı mimarisinde Batılılaşma yolundaki değişimlerin Lâle Devri'nde başladığını göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Refik [Altınay], *Hicri Onikinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul 1930, s. 64; a.m.f., "Damad İbrahim Paşa Zamanında Ürgüp ve Nevşehir", *TTEM*, sy. 3 (80) (1924), s. 156-185; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV, 156; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 12; Köksal Anadol, *Nevşehir'de Damat İbrahim Paşa Külliyesi*, İstanbul 1970; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 371; İlknur Aktuğ, *Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi*, Ankara 1992; M. Münir Aktepe, "Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'ya Ait İki Vakfiye", *TD*, XI/15 (1960), s. 149-160; a.m.f., "Damad İbrahim Paşa Evkafına Dair Vesikalar", a.e., XIII/17-18 (1963), s. 17-26; a.m.f., "Nevşehirli İbrahim Paşa", *İA*, IX, 239; Abdullah Kuran, "Orta Anadolu'da Klasik Osmanlı Mimarisini Çağının Sonlarında Yapılan İki Külliye", *VD*, IX (1971), s. 239-265.

İLKNUK AKTUĞ KOLAY

DAMAD İBRÂHİM PAŞA KÜTÜPHANESİ

Damad İbrâhim Paşa'nın
İstanbul Şehzadebaşı'nda
inşa ettirdiği külliyenin
dârülhadis kısmında kurduğu
kütüphane.

Tarihçi Râşid Mehmed Efendi, dârülhadis ve kütüphanenin 15 Receb 1132'de (23 Mayıs 1720) devrin ileri gelen devlet adamlarının, ulemânın ve meşâyihin katıldığı büyük bir merasimle açıldığını nakleder (*Tarih*, V, 207-209). Kütüphanenin ve dârülhadisin vakfiyesinin hazırlanması, muhtemelen İbrâhim Paşa'nın Nevşehir'de yaptırmakta olduğu hayratının tamamlanmasını beklemesinden dolayı, dokuz yıl sonra Şevval 1141'de (Mayıs 1729) mümkün olabilmıştır. Vakfiyeden öğrenildiğine göre kütüphanede, biri bu kütüphaneye bağışlanan Kazasker Sünbül Ali Efendi'nin kitapları için olmak üzere beş hâfiz-ı kütüb görevlendirilmiştir. Haftanın üç günü okuyucuya açık olan kütüphanede hâfiz-ı kütübler nöbetleşe bulunmakta ve yaptıkları iş karşılığı günde 15'er akçe ücret almaktaydılar. Buradaki kitapları kataloglamakla görevli bir kâtib-i kütübün günlük ücreti ise 10 akçe idi. Kütüphanede ayrıca bir mücellit, bir bevâb, bir de ferrâş görev yapmaktaydı. Kitapların ödünç olarak kütüphane dışına verilmeyeceği de vakfiyede belirtilmiştir.

Devrin padişahı III. Ahmed gibi kitap meraklısı olan İbrâhim Paşa, kütüphanesine koyacağı kitapları büyük bir dikkatle seçmiştir. Koleksiyonda tezhip, hat ve cilt bakımından sanat eseri sayılabilecek kitaplarla müellif hattı ve istinsah tarihleri oldukça eski eserler de bulunmaktadır. Kütüphanenin 1820 yılında yapılan sayım sonucu hazırlanan katalogunda mevcut kitapların iki gruba ayrılarak tasnif edildiği, birinci bölümde değerli kitaplara yer verildiği, ikinci bölümde ise "Tullâb Defterinin Kitaplarıdır" başlığı altında ders kitaplarının sıralandığı görülmektedir.

Damad İbrâhim Paşa'nın dârülhadisindeki kütüphane 1914'te Sultan Selim'de tesis edilen kütüphaneye nakledilmiş, 1918 yılında ise bugün bulunduğu Süleymaniye Kütüphanesi'ne getirilmiştir. Kütüphane koleksiyonunda 1171 yazma ve 4 basma eser mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Neveşirli Damad İbrâhim Paşa'nın Şehzadebaşı'ndaki Dârülhadis, Kütüphane, Sebül ve Nevşehir'deki Medresesinin Şevval 1141/Nisan 1729 Tarihli Vakfiyesi, VGMA, nr. 38, s. 87-93; *Neveşirli İbrâhim Paşa Evkafının Hazine Defteri*, VGMA, nr. 64; *Damad İbrâhim Paşa Kütüphanesinin 1235/1820 Tarihli Kataloğu*, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2269; Râşid, *Tarih*, V, 207-209; Halit Dener, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, İstanbul 1957, s. 40-41; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 68, 77, 80, 131, 144, 173, 179, 184, 187, 196, 205, 232, 238, 257, 273; Şinasi Tekin, "1729 Yılında Vakfedilmiş Bir İstanbul Medresesinin Öğretim ve İdare Kadrosu Hakkında", *TK*, VI/71 (1968), s. 836-839.

İSMAİL E. ERÜNSAL

DAMADZÂDE AHMED EFENDİ

(ö. 1154/1741)

Osmanlı şeyhülislâmı.

1076'da (1665-66) doğdu. Anadolu kazaskeri Çankırlı Mustafa Râşih Efendi'nin oğludur. Babası Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi'nin damadı olduğundan Damadzâde" lakabıyla tanınır. Babasından ve devrinin tanınmış âlimlerinden tahsilini tamamladı. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçti. Birçok şehirde kadı olarak bulundu. Selânik kadılığında mâzul iken 1700'de Bursa kadısı, 1706'da İstanbul kadısı, 1710'da on beş ay süreyle Anadolu kazaskeri, 1714'te Rumeli kazaskeri oldu. Ancak hem kendisini hem de Anadolu kazaskeri Hâmidzâde Abdullah Efendi'yi rakip olarak gören Şeyhülislâm Mirza Mustafa Efendi'nin teşvikiyle yazılan ve III. Ahmed'e sunulan imzasız manzum bir arzuhalin teşiriyle görevden alındı. Bu arzuhalin kalem alınmasında Mirza Efendi'nin rolü olduğu anlaşılınca 1715'te o da azledildi. Damadzâde ancak 1718 yılında yeniden Rumeli kazaskeri olabildi. 1724'te üçüncü defa Rumeli kazaskerliğine getirildikten sonra 1725 yılında azledildi; kendisine Maraş, Menemen ve Bayındır kazaları arpalık olarak verildi. Kazaskerlikleri sırasında olduğu kadar uzun mâzuliyet dönemlerinde de önemli merasimlerde yer aldığı gibi Patrona İsyanı ve onu takip eden günlerde de çeşitli dinî, ilmî ve siyasî toplantılara katılarak nüfuzunu arttırdı. Nihayet I. Mahmud'un huzurunda yapılan meşveret meclislerinde sert bir tavır takınan ve Sadrazam Osman Paşa ile birlikte padişahın İran siyasetine karşı çıkan Paşmakçızâ-